

Un resum: Al-Andalus

Resum

La presència musulmana a la península Ibèrica, coneguda com Al-Andalus, es va iniciar l'any 711 amb una ràpida conquesta facilitada per la crisi interna del regne visigot i l'ús de pactes i capitulacions. Aquesta etapa va transformar la península a nivell polític, econòmic i cultural durant gairebé vuit segles. Políticament, Al-Andalus va evolucionar des d'un emirat dependent del Califat de Damasc fins a un emirat independent amb Abd-al-Rahman I, assolint el seu màxim esplendor durant el Califat de Còrdova (929-1031) sota Abd-al-Rahman III. Aquest període d'unitat i poder va ser seguit per la fragmentació en regnes de taifes, una època de debilitat militar que va permetre l'avanç cristià. La unitat andalusina es va restaurar temporalment amb les invasions dels imperis nord-africans dels almoràvits i almohades, però la seva derrota a la batalla de Las Navas de Tolosa (1212) va precipitar el col·lapse final, deixant només el Regne Nassarita de Granada com a últim reducte fins a la seva conquesta el 1492.

Econòmicament, Al-Andalus va introduir innovacions significatives en l'agricultura, com el regadiu i nous cultius (cítrics, arròs), i va fomentar una vida urbana i comercial vibrant, amb Còrdova superant els 100.000 habitants. La societat era complexa i estratificada, organitzada tant per classes socials com per criteris religiosos, incloent-hi la classe dirigent àrab, berbers, muladís (cristians conversos), mossàrabs (cristians que mantenien la seva fe) i una activa minoria jueva. L'esplendor cultural d'Al-Andalus va deixar un llegat perdurable, amb avenços en ciències, medicina i filosofia, exemplificats per figures com Averrois i Maimònides. La seva influència persisteix en l'arquitectura, la gastronomia i en les llengües peninsulars, amb milers de paraules d'origen àrab.

La Conquesta i Establiment (711-756)

Context i Invasió

L'expansió musulmana, impulsada per la idea de la "guerra santa" al segle VII, va arribar a les costes atlàntiques del nord d'Àfrica. Aprofitant la crisi interna del regne visigot, marcat per lluites successòries, un exèrcit format per àrabs i berbers va creuar l'estret de Gibraltar l'any 711.

- **Líders:** La invasió va ser dirigida pel berber **Tariq**, lloctinent del governador del Nord d'Àfrica, Musa ibn Nusayr.
- **Batalla de Guadalete (711):** Les forces musulmanes van derrotar l'exèrcit visigot i van causar la mort del seu últim rei, Rodrigo.

Expansió i Mètodes de Conquesta

L'èxit a Guadalete va impulsar una conquesta ràpida que, en només tres anys, va aconseguir el control de la major part de la península Ibèrica.

- **Velocitat i Mètodes:** La conquesta es va caracteritzar més per l'ús de **capitulacions i rendicions acordades** que per la violència. Diversos nobles visigots, com Teodomir a la regió de Múrcia, van

pactar amb els invasors, la qual cosa explica la rapidesa de l'avanç.

- **Territoris Controlats:** La major part del territori hispànic va ser sotmès, amb l'excepció de les regions muntanyoses de les zones cantàbrica i pirinenca.
- **Fi de l'Expansió:** L'avanç musulmà a Europa es va aturar definitivament després de les derrotes a **Covadonga (722)** contra els asturs i, de manera decisiva, a la **batalla de Poitiers (732)** contra els francs.

Organització Inicial i Conflictes Interns

Després de la conquesta, la península va ser integrada a l'imperi islàmic com una nova província anomenada **Al-Andalus**, governada per un **Emir** que actuava com a delegat del **Califa Omeia** de Damasc. No obstant això, van sorgir tensions internes immediatament:

- **Conflictes Tribals:** Els **àrabs**, que ocupaven els càrrecs dirigits, van mantenir les seves fortes estructures tribals (qaysíes, kalbíes), generant enemistats en el repartiment de terres.
- **Tensions amb els Berbers:** Els **berbers** islamitzats del nord d'Àfrica es mostraven reticents a sotmetre's a una autoritat central, provocant un període de lluites internes durant la primera meitat del segle VIII.

Evolució Política d'Al-Andalus

L'Emirat de Còrdova (756-929)

A mitjans del segle VIII, la dinastia Omeia de Damasc va ser enderrocada per la revolució dels **Abasís**.

- **Fundació:** Un príncep omeia supervivent, **Abd-al-Rahman I**, va fugir a Al-Andalus, on va trobar suports per proclamar-se emir el 756.
- **Emirat Independent:** Amb aquest fet es va iniciar l'**emirat independent**. Al-Andalus va trencar la dependència política amb els califes abbàssides de Bagdad, tot i que va continuar reconeixent la seva autoritat espiritual.
- **Consolidació:** Abd-al-Rahman I va establir la capital a Còrdova i va centrar els seus esforços a crear un exèrcit, assegurar ingressos econòmics i sufocar les constants revoltes de les famílies nobles musulmanes.

El Califat de Còrdova (929-1031): L'Apogeu

Aquest període és considerat el més brillant de la història d'Al-Andalus.

- **Proclamació:** L'any 929, l'emir **Abd-al-Rahman III** es va autoproclamar **Califa**, unificant el poder polític i el religiós. En una carta als seus governadors, va escriure: "Ens sembla oportú que, d'ara endavant, siguem anomenat Príncep dels Creients".
- **Administració:** El govern estava centralitzat a Còrdova. El califa era assistit per un primer ministre (*hagib*) i diversos ministres (*visirs*), mentre que les províncies (*marques*) de Saragossa, Toledo i Mèrida eren dirigides per governadors (*valís*).
- **Símbols de Poder:** La residència califal es trobava a l'alcàsser de Còrdova, i posteriorment es va construir la ciutat-palau de **Madinat al-Zahra**.
- **El Govern d'Almansor:** A finals del segle X, el visir **Almansor** va assumir el poder efectiu durant la minoria d'edat del califa Hisam II. Va basar el seu poder en un exèrcit de soldats berbers i va llançar nombroses campanyes de saqueig (*ràtzies*) contra els regnes cristians.
- **Decadència i Fitna:** La mort d'Almansor el 1002 va desencadenar un període de descomposició política i guerres civils (*fitna*). En menys de trenta anys, nou califes es van succeir en el tron, fins que el califat va desaparèixer definitivament el **1031**.

Els Regnes de Taifes i les Invasions Nord-africanes (1031-1212)

La desaparició del califat va donar lloc a una extrema fragmentació política.

- **Primers Regnes de Taifes:** Al-Andalus es va dividir en una vintena de petits regnes independents anomenats **taifes** (que significa "bàndols"), com els de Saragossa, Toledo, València i Dènia. Aquests regnes, molt més febles, es van veure obligats a pagar tributs (*pàries*) als reis cristians. La conquesta cristiana de **Toledo el 1085** va ser un punt d'inflexió.
- **Invasió Almoràvit:** En resposta a la pèrdua de Toledo, els regnes de taifes van demanar ajuda als **almoràvits**, un imperi de tribus berbers del nord d'Àfrica. A partir del 1086, van unificar Al-Andalus, van frenar l'avanç cristià amb victòries com la de **Sagrajas (1086)**, i van imposar un rigor religiós. El seu poder, però, va ser efímer.
- **Segons Regnes de Taifes:** A mitjans del segle XII, el poder almoràvit es va desintegrar, donant lloc a una nova etapa de fragmentació.
- **Invasió Almohade:** Poc després, un altre imperi berber, els **almohades**, va envair la península i va reunificar Al-Andalus. Van aconseguir victòries notables com la d'**Alarcos (1195)** i van deixar construccions emblemàtiques com la Giralda de Sevilla.
- **Collapso Definitiu:** El poder almohade va ser aniquilat a la **batalla de Las Navas de Tolosa (1212)** contra una coalició de regnes cristians. Aquesta derrota va provocar una nova *fitna* i l'avanç cristià es va tornar imparabile.

El Regne Nassarita de Granada (1212-1492)

Després del desastre de 1212, el territori musulmà va quedar reduït a l'últim reducte a la península.

- **Territori:** El regne, governat per la dinastia Nasr (d'aquí el terme "nassarita"), s'estenia per les actuals províncies de Màlaga, Almeria, Granada i l'est de Cadis.
- **Estat Vassall:** Va ser un estat feble que va sobreviure gairebé 250 anys com a vassall del regne de Castella, pagant tributs i oferint ajuda militar.
- **Inestabilitat Interna:** La seva història va estar marcada per constants lluites internes entre la dinastia regnant i altres famílies nobles, com els Abenserrais.
- **Fi d'Al-Andalus:** Aquesta debilitat interna va facilitar la seva conquesta final pels **Reis Catòlics el 1492**.

Les Illes Balears a l'Època d'Al-Andalus

- **Conquesta i Desenvolupament:** A inicis del segle X, una expedició d'Isam al Jawlani va conquerir les Illes Balears, que estaven gairebé despoblades. La capital es va establir a **Madina Mayurqa** (Palma), que es va convertir en un important centre comercial.
- **Evolució Política:** Després de la caiguda del califat, les illes van formar part de la **taifa de Dènia**. El 1076 es van independitzar com a taifa pròpia. Van patir atacs d'una flota noruega (1108) i una croada pisanocatalana (1114-1115).
- **Domini Nord-africà:** El 1116 van ser incorporades a l'imperi **almoràvit**. Després d'un breu període d'independència, els **almohades** van conquerir les illes el 1203, controlant-les fins a la conquesta cristiana de 1229.

Economia i Societat Andalusina

Organització Econòmica

L'arribada dels musulmans va introduir canvis significatius en l'economia peninsular.

Sector	Característiques i Innovacions
Agricultura	Impuls del regadiu amb tècniques com la sínia . Introducció de nous cultius: cítrics , arròs , cotó , safrà . Manteniment dels cultius tradicionals: cereals, vinya i olivera.
Ramaderia	Descens de la cria de porcs per prohibició religiosa, compensat amb el desenvolupament del bestiar oví i equí. Auge de l'apicultura.
Mineria	Extracció de plom, coure, cinabri i or.
Artesania	Desenvolupament de la producció tèxtil (brocats de Còrdova), ceràmica, armes, paper, vidre i treball de pells i metalls preciosos.
Comerç	Afavorit per una moneda pròpia (dinar d'or i dirhem de plata) i la xarxa viària romana. El comerç interior es feia al soc de les ciutats, amb basars per a productes de luxe i alfòndecs per a magatzems i allotjament de mercaders. El comerç exterior era intens amb el món islàmic i l'Europa cristiana.

Estructura Social

La societat andalusina era predominantment rural, però les ciutats tenien una gran importància i vitalitat, en contrast amb l'Europa cristiana de l'època.

- **Estratificació Social:**
 - **Aristocràcia (jassa):** Formada majoritàriament per famílies d'origen àrab, posseïdores de grans extensions de terra i alts càrrecs administratius.
 - **Classes populars (amma):** Composta per artesans modestos i camperols.
 - **Classe mitjana:** Integrada principalment per mercaders.
- **Grups Segons la Religió:**
 - **Muladí:** Cristians que van adoptar la religió, llengua i costums de l'islam, sovint per evitar el pagament d'impostos.
 - **Mossàrabs:** Cristians que van mantenir la seva religió i cultura. Pagaven impostos especials i, a partir del segle IX, molts van emigrar als regnes del nord.
 - **Jueus:** Una minoria econòmicament molt activa, amb comunitats importants a ciutats com Granada, Còrdova o Toledo, on residien en barris separats.
- **Altres Grups:** Existien esclaus procedents d'Europa oriental i Àfrica central. Les dones es trobaven en una clara situació d'inferioritat respecte als homes.

El Llegat Cultural i Científic

Al-Andalus va ser un focus de cultura i coneixement, especialment a partir del segle X.

- **Centres de Saber:** El califa Hakam II va reunir una biblioteca amb 400.000 volums, impulsant l'esplendor intel·lectual.
- **Figures Destacades:** Van sobresortir intel·lectuals de renom universal com el filòsof musulmà **Averrois** i el savi jueu **Maimònides**.
- **Avenços Científics:** La llengua àrab comuna va facilitar la transmissió de coneixements. Van destacar en matemàtiques, ciències aplicades, medicina, cirurgia i astronomia.
- **Art i Arquitectura:** L'art islàmic a Al-Andalus es caracteritza per l'ús de maons, arcs i cúpules. La mesquita és l'edifici més representatiu. Les arts decoratives, com la ceràmica i la miniatura, van tenir una gran difusió per ornamentar els edificis.
- **Influència Perduradora:** El llegat andalusí és profund en la cultura espanyola actual.
 - **Vida quotidiana:** Es reflecteix en l'habitatge i la gastronomia del sud i l'est peninsular.

- **Llengua:** S'estima que unes 10.000 paraules de la llengua catalana tenen origen àrab.